

پدر طب اسلامی آیت الله تبریزیان حفظه الله

(کتابخانه تخصصی طب اسلامی)

«أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ لَعْنَةُ دَائِمَةٍ أَعْدَائِهِمْ
أَجْمَعِينَ مِنَ الْآنَ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ»

آناتومی جلسه ششم:

مطالب: پوست

تدریس: آیت الله تبریزیان حفظه الله

روایتی داریم **کیف بکم إذا فقدتم الماء المعین.**

چه حالتی خواهید داشت اگر آب گواراترین را از دست بدهید.

یعنی امام معصوم علیه السلام می فرماید: علوم غیر اهل بیت علیهم السلام حالت آب شور و آب گندیده است. می خواهیم در بحث طب، فیزیکی، شیمی، زمین شناسی، نجوم و علوم دیگر مردم را

از آب شور به آب شیرین و گوارا منتقل کنیم. این آب گوارا برای بعضی‌ها خوشایند نیست چون با آب شور و غیر گوارا انس گرفته است.

بحث‌های پوست بسیار زیاد است و هر کدام از قسمت‌های پوست انسان یک کارکرد دارد و یک اسمی دارد. پوست صورت تقسیم می‌شود مثل طلعه، جبین، غره، جبهه، پوست گونه، پوست بینی، در روایات به پوستی که ما بین بینی و چشم قرار دارد که ظریف و شکننده است، اشاره دارد.

تشخیص بعضی از بیماری‌ها از طریق پوست:

۱- گرمی: گرمی بدن نشانه زنده بودن است، در روایات می‌فرماید: **الحرمن حرا الحیاء و البرد من بردالموت.**

پس زنده بودن یا مرده بودن شخص از روی گرمی بدن و سردی بدن.

۲- گرمی معمولی بدن: گرمی متعادل بدن نشانه غلبه خون است، چون خون مسکن گرمیست.

۳- گرمی بیش از اندازه که تب است: تب گرمی پوست و بدن و جسد است.

«عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَرَّ أَعْرَابِيٌّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ لَهُ أَتَعْرِفُ أُمَّ مِلْدَمٍ قَالَ وَ مَا أُمُّ مِلْدَمٍ قَالَ صَدَاعٌ يَأْخُذُ الرَّأْسَ وَ سُخُونَةٌ فِي الْجَسَدِ.»^۱

«تب نشانه عفونت یا میکروب در بدن است. در روایت داریم: «عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

قَالَ: كُلُّ دَاءٍ مِنَ التُّخْمَةِ مَا عَدَا الْحُمَّى فَإِنَّهَا تَرِدُ وَرُودًا.

امام صادق علیه السلام: هر دردی از بدگواری (سنگین خواری) است، مگر تب، که به خودی خود به بدن در می‌آید.^۲

^۱ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل ؛ ج ۲ ؛ ص ۵۲

^۲ المحاسن ؛ ص ۴۴۷

۴- سرخی صورت: جوش و دمل، خارش بدن، نشانه غلبه دم است.

علامات الدم أربعة، الحكة (خارش) و البشرة (جوش و دمل) و النعاس (خواب آلودگی) و الدوران (سرگیجه).

۵- صفره الوجه (زردی صورت): نشانه غلبه صفرا در بدن است (تب درونی) بی خوابی، دیر خوابیدن، کسلی، بی حالی و ...

امام صادق علیه السلام می فرماید: **إِنَّ لِلدَّمِ ثَلَاثَ عِلْمَاتٍ الْبُتْرَ فِي الْجَسَدِ وَالْحِكَّةَ وَ دَيْبَ الدَّوَابِّ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ وَ النُّعَاسَ وَ كَانَ إِذَا اعْتَلَّ إِنْسَانٌ مِنْ أَهْلِ الدَّارِ قَالَ انظُرُوا فِي وَجْهِهِ فَإِنْ قَالُوا أَصْفَرُ قَالَ هُوَ مِنَ الْمِرَّةِ الصَّفْرَاءِ فَيَأْمُرُ بِمَاءٍ فَيُسْقَى وَ إِنْ قَالُوا أَحْمَرُ قَالَ دَمٌ فَيَأْمُرُ بِالْحِجَامَةِ.**

حضرت صادق (علیه السلام) فرمود: زیادی و فشار خون سه علامت دارد: جوش و دمل، خارش، مور مور کردن بدن و در خبر دیگر چرت زدن. و چون یکی از اهل خانه مریض می شد، امام (علیه السلام) می فرمود: به چهره اش نگاه کنید، اگر زرد بود، می فرمود: از صفراء است، و دستور نوشیدن شربت می مخصوص می داد، و اگر سرخ بود می فرمود: فشار و بسیاری خون است، و دستور حجامت می داد.

اگر بگویند بدنش زرد است از صفرا و غلبه صفراست. دستور بدهد به او آب بدهند و این جمله (قالوا احمر قال دم) دستور به حجامت می دهد.

از راه پوست می توانیم بیماری ها را تشخیص دهیم، غلبه صفرا یعنی یک چهارم بیماری ها، غلبه دم هم یک چهارم بیماری ها.

۶- تیرگی و خشکی پوست نشانه غلبه سوداست و بیماری های مترب بر سودا را می توان تشخیص داد مثل یبوست، ترس، وسواس، تردید و ...

۷- سفیدی بیش از اندازه و نرمی پوست: نشانه غلبه بلغم است.

۸- انتفاع: يَا جَرِيرِي أَرَى لَوْنَكَ قَدْ انْقَطَعَ، أَ بِكَ بَوَاسِيرٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ إِلَيَّ أَنْ قَالَ: إِنَّ بَوَاسِيرَكَ إِنْ أَثَتْ تَشَخَّبَ الدَّمَاءُ.

ای جریری رنگت عوض شده (و خون در صورت نداری و پوست صورتت تغییر کرده) آیا بواسیر داری پس کسی که بواسیر دارد کم خونی دارد.^۳

۹- إِبْرَاهِيمَ الْجُعْفَى عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَقَالَ: «مَا لِي أَرَاكَ شَاحِبَ الْوَجْهِ قُلْتُ أَنَا فِي حُمَى الرَّبِّعِ؛ مَيِّبِنَمِ صَوْرَتِ مَاتِ شَدَّةً، كَقَوْلِكَ: تَبَّ رُبَّ دَارِمٍ.»^۴
الحمى

استخوان را هم پوک می کند. به هر عضوی از بدن یک سهمی از بلا می دهد.

۱۰- خارش و پوست ریزی: بیماری گری شبیه پسوریازیس. اگر پوست ریزی نداشته باشد، اگزماست.

علت گری اختلال در کبدست، کبد بخاراتی دارد. (الجرب من بخار الكبد)، حجامت میچ پا صورت گیرد.

قَالَ لِي أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (عليه السلام) مَا لِي أَرَاكَ مُصْفَرًّا فَقُلْتُ وَعَمَّ أَصَابَنِي فَقَالَ كُلِّ اللَّحْمِ فَأَكَلْتُهُ ثُمَّ رَأَيْتُ بَعْدَ جُمُعَةٍ وَأَنَا عَلَى حَالٍ مُصْفَرٌّ فَقَالَ لَمْ أَمُرْكَ بِأَكْلِ اللَّحْمِ قُلْتُ مَا أَكَلْتُ غَيْرَهُ مِنْذُ أَمَرْتَنِي بِهِ قَالَ كَيْفَ أَكَلْتَهُ قُلْتُ طَبِيخًا قَالَ لَا كُلَّهُ كَبَابًا فَأَكَلْتُ ثُمَّ أُرْسِلَ إِلَيَّ فَدَعَانِي بَعْدَ جُمُعَةٍ فَإِذَا الدَّمُ قَدْ عَادَ فِي وَجْهِ فَقَالَ نَعَمْ.

به تب شدیدی مبتلا شدم (تب خون را می نوشد) فرمود: دستور ندادم بخوری؟ گفت: غیر از گوشت چیزی نخوردم، امام فرمود: گوشت بخور، بعد از یک هفته برگشت و باز رنگش زرد بود، امام فرمود: چگونه گوشت را خوردی؟ گفت به صورت پختن (آب پز) امام فرمود بریان بخور (کبابی) یک هفته امام دنبال من فرستاد و دید خون به صورتم برگشته و امام فرمود: الان خوبه.

^۳ الفصول المهمة في أصول الأئمة عليهم السلام (تكملة الوسائل) ؛ ص ۱۸۹
^۴ بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار ؛ ج ۵۹ ؛ ص ۱۰۰

از طریق پوست می توان تمام غلبه های صفرا، سودا، بلغم و دم را فهمید و این ها تمام بیماری ها هستند.

درمان به وسیله پوست و از راه پوست:

۱) دفع موائد زائد اعم از چربی و غیر چربی، بودن این موارد داخل بدن ضرر دارد مثل رطوبت که از راه تعریق خارج می شود.

چربی خون و فضولات خون که از بدن توسط عروق خارج می شود.

راه های تعریق:

۱-فعالیت

۲-حمام رفتن

۳-در معرض آفتاب قرار گرفتن

بعد از بلوغ غددی فعال می شوند که موجب عرق بد بو می شود که رطوبت همراه با فضولات بدن دفع می شود.

غدد عرق:

▪ معمولی

▪ وقتی انسان بالغ شد شروع به فعالیت می کند.

۲) تقویت استخوان: اشعه غیر مستقیم آفتاب باعث تقویت استخوان می شود. چون موادی زیر پوست تولید می شود که باعث رشد و تقویت استخوان می شود همان ویتامین D که در روایت تأکید شده در تابستان در معرض آفتاب قرار بگیریید. نور آفتاب در تابستان استخوان ساز است ولی در زمستان در معرض آفتاب قرار گرفتن مدح نشده بلکه ممکن است ضرر هم داشته باشد.

۳) تنفس: اگر در معرض هوای اکسیژن‌دار قرار بگیرید بدن نفسی می‌کشد و انسان را شاداب می‌کند. اگر انسان بدنش را بشوید و راه‌های عرق باز شود باعث تنفس بدن می‌شود.

۴) قرار دادن بدن در معرض سرما: در آخر زمستان و سرمای اول بهار باعث شکوفایی بدن می‌شود و همان کاری که با درختان می‌کند با بدن انسان می‌کند، باعث شکوفایی درختان می‌شود به همین جهت اگر انسان خود را در معرض سرما قرار دهد در اواخر زمستان باعث شکوفایی بدن می‌شود. باعث چاقی و شادابی بدن می‌شود و درمان است.

روایت داریم: «قال أمير المؤمنين (عليه السلام): تَوَقَّوْا الْبَرْدَ فِي أَوَّلِهِ وَ تَلَقَّوْهُ فِي آخِرِهِ فَإِنَّهُ يَفْعَلُ بِالْأَبْدَانِ كَمَا يَفْعَلُ بِالشَّجَارِ أَوَّلُهُ يُحْرِقُ وَ آخِرُهُ يُورِقُ؛

از سرمای اول فصل پیشگیری کنید ولی به استقبال سرمای آخر فصل بروید.»^۵

۵) پوشیدن لباس‌های نرم که باعث سلامتی و چاقی می‌شود. وَ قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام): ثَلَاثَةٌ يُسْمِنُ وَ ثَلَاثَةٌ يَهْزِنُ فَأَمَّا الَّتِي يُسْمِنُ فإِدْمَانُ الْحَمَّامِ وَ شَمُّ الرَّائِحَةِ الطَّيِّبَةِ وَ لُبْسُ الثِّيَابِ اللَّيِّنَةِ وَ أَمَّا الَّتِي يَهْزِنُ فإِدْمَانُ أَكْلِ الْبَيْضِ وَ السَّمَكِ وَ الصَّلْحِ يَعْنِي بِإِدْمَانِ الْحَمَّامِ أَنَّهُ يَوْمٌ وَ يَوْمٌ لَا فَإِنَّهُ إِنْ دَخَلَ كُلَّ يَوْمٍ نَقَصَ مِنْ لَحْمِهِ.

چیزهایی که بدن را چاق می‌کند، استفاده از نوره و حنا. انسان اول نوره بعد هم حنا بمالد، چه بسا قاطی کند و بمالد.

۶) استفاده از نوره و حنا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله): «مَنْ دَخَلَ الْحَمَّامَ فَاطَّلَى ثُمَّ أَتْبَعَهُ بِالْحِنَاءِ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ كَانَ أَمَانًا لَهُ مِنَ الْجُنُونِ وَ الْجُدَامِ وَ الْبَرَصِ وَ الْأَكَلَةِ إِلَى مِثْلِهِ مِنَ النُّورَةِ.

کسی که وارد حمام می‌شود از نوره استفاده کند بعد از نوره حنا را از نوک سر تا بمالد که ایمنی از جنون و برص و خورده تا زمان نوره بعدی است.»^۶

^۵ تفصیل و مسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة ؛ ج ۷ ؛ ص ۵۰۸
^۶ الکافی ؛ ص ۵۰۹

۷) ماساژ (تمرین): «أَرَوِي أَنَّهُ لَوْ كَانَ شَيْءٌ يَزِيدُ فِي الْبَدَنِ لَكَانَ الْغَمُّ يَزِيدُ وَاللَّيْنُ مِنْ الثِّيَابِ وَكَذَلِكَ الطَّيِّبُ.»^۷

روایت شده که اگر چیزی بدن را زیاد کند آن چیز غمز، لباس نرم و بوی خوش می باشد.

۸) در معرض سرما قرار گرفتن در زمستان و در معرض گرما قرار گرفتن در تابستان. سرمای زمستان باعث ترمیم پوست است و باعث زیبا شدن و جمع شدن پوست است.

مکانیزم: کسی که صورت را در معرض سرما قرار می دهد سرخ می شود و جریان خون زیادتر می شود و خون مسکن گرمیست و رسیدن خون به سمت پوست باعث ترمیم و تغذیه و جمع شدن پوست می شود. ولی اگر در تابستان در معرض هوا قرار بگیرد باعث شل شدن پوست می شود و منافذ عروق باز می شود و باعث تیرگی پوست می شود، کسانی که می خواهند بدن برنزه داشته باشند روغن زیتون بمالند و در معرض آفتاب تابستان قرار بگیرند.

ارتباطات بین بعضی کارها و آثار آن روی پوست

ارتباطاتی بین بعضی کارها و آثاری که روی پوست ظاهر می شود وجود دارد.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَرْبَعٌ يُضَيِّنُ الْوَجْهَ النَّظْرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ وَالنَّظْرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِيِّ وَالنَّظْرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَالْكُحْلُ عِنْدَ النَّوْمِ.

چهار چیز صورت را نورانی می کند:

۱- نگاه کردن به صورت زیبا (شخصی که با زنی ازدواج می کند)

۲- نگاه کردن به آب

۳- نگاه کردن به سبزه

۴- سر مه کشیدن هنگام خواب،^۸

البته در روایت هست که این موارد نور چشم را زیاد می کند.

بیداری شب و نماز شب خواندن: مواردی که باعث زیبایی صورت و پوست می شود.

از امام سجاد علیه السلام سؤال شده چرا کسانی که نماز شب می خوانند بهترین صورت ها را دارند؟

امام این ها با خدای خودشان خلوت کردند و خداوند از نور خودش آن ها را پوشاند.

قال الرضا (عليه السلام) عن أبيه عن جده قال: سئل علي بن الحسين عليهما السلام
«ما بال المتجهدين بالليل من أحسن الناس وجهًا قال لأنهم خلوا برّبهم فكساهم الله
من نوره.»^۹

در روایت دیگر امام علی (علیه السلام) می فرماید: «لا تطمع في ثلاثة مع ثلاثة: في سهر
الليل مع كثرة الأكل، و في نور الوجه مع نوم أجمع الليل، و في الأمان من الدنيا
مع صحبة الفساق.»

با وجود سه چیز، در سه چیز دیگر، طمع مبند: با پرخوری در شب زنده داری، با خفتن همه شب در

نورائیت سیما، و با همراهی با فاسقان در ایمن بودن از دنیا.^{۱۰}

مواردی صورت را تیره می کند، يا علي إياك و الكذب فإن الكذب يسود الوجه؛ يا علي از

دروغ گویی بپرهیز، زیرا دروغ صورت را سیاه می کند.

الزنا يسود الوجه؛ زنا صورت را سیاه می کند.

اياك و كثرة الضحك فإنه يميت القلب و يذهب بنور الوجه؛ زیاد خندیدن قلب را

می میراند و نور صورت ار می برد.

^۸ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل ؛ ج ۱ ؛ ص ۳۹۸

^۹ المحاسن ؛ ص ۶۲۲

^{۱۰} دانشنامه احادیث پزشکی ؛ ج ۲ ؛ ص ۵۳

امام صادق (علیه السلام) می فرماید: « شُرْبُ السَّوِيقِ بِالزَّيْتِ يُنْبِتُ اللَّحْمَ وَ يَشُدُّ الْعَظْمَ وَ يُرِقُّ الْبَشْرَةَ وَ يَزِيدُ فِي الْبَاهِ؛ خوردن سويق با روغن زیتون پوست را نازک می کند.»^{۱۱}

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: «الْبَصَلُ يُطَيِّبُ الْفَمَ وَ يَشُدُّ الظَّهْرَ وَ يُرِقُّ الْبَشْرَةَ.»^{۱۲}
پیاز بوی دهان را خوش بو، پشت را محکم و پوست صورت را نازک می کند.

أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «الْحِنَاءُ يَذْهَبُ بِالسَّهْكِ وَ يَزِيدُ فِي مَاءِ الْوَجْهِ وَ يُطَيِّبُ النَّكْهَةَ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ.»

امام صادق علیه السلام می فرماید: حنا کردن، بدبویی عرق را از میان می برد، بر طراوت و تازگی چهره می افزاید، بوی دهان را خوش می سازد و فرزند را نکو می کند. «^{۱۳}

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ): «عَلَيْكُمْ بِالْبَطِيخِ فَإِنَّ فِيهِ عَشْرَ خِصَالٍ هُوَ طَعَامٌ وَ شَرَابٌ وَ سِنَانٌ وَ رِيحَانٌ وَ يَغْسِلُ الْمِثَانَةَ وَ يَغْسِلُ الْبَطْنَ وَ يَكْثُرُ مَاءَ الظَّهْرِ وَ يَزِيدُ فِي الْجَمَاعِ وَ يَقْطَعُ الْبُرُودَةَ وَ يُنْقِي الْبَشْرَةَ.»

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: بر شما باد خوردن خربزه؛ چرا که در آن، ده ویژگی است: غذاست، آب است، شستشو دهنده است، خوش بو کننده است، مثانه را می شوید، شکم را می شوید، آب کمر را فراوان می سازد، بر نیروی همبستری می افزاید، سردی مزاج را از میان می برد، و پوست را تمیز می کند.»^{۱۴}

کم خوردن از چیزهایی که باعث زیبایی پوست می شود.

فِي النَّبَوِيِّ: «مَرَّ أَخِي عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَدِينَةٍ فِيهَا رَجُلٌ وَ امْرَأَةٌ يَتَصَايَحَانِ.

فَقَالَ: مَا شَأْنُكُمَا؟ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! هَذِهِ امْرَأَتِي، وَ لَيْسَ بِهَا بَأْسٌ، صَالِحَةٌ، وَ لَكِنْ أَحَبُّ فِرَاقَهَا!.

^{۱۱} الكافي ؛ ص ۳۰۶

^{۱۲} المحاسن ؛ ص ۵۲۲

^{۱۳} الكافي ؛ ص ۴۸۴

^{۱۴} دانشنامه احادیث پزشکی ؛ ج ۱ ؛ ص ۴۲۳

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فَأَخْبِرْنِي عَلَى كُلِّ حَالٍ، مَا شَأْنُهَا؟.

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: هِيَ خَلَقَهُ الْوَجْهَ مِنْ غَيْرِ كِبَرٍ!.

فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَهَا: يَا امْرَأَةُ! أُتَحَبِّبِنَ أَنْ يَعُودَ إِلَيْكَ مَاءٌ وَجْهَكَ طَرِيًّا؟.
قَالَتْ: نَعَمْ.

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا أَكَلْتِ فَايَاكَ أَنْ تَشْبَعِي، لِأَنَّ الطَّعَامَ إِذَا تَكَاثَرَ عَلَى صَدْرٍ، فزَادَ فِي الْقَدْرِ (وَفِي نُسخَةٍ) فِي الْبَدَنِ ذَهَبَ مَاءُ الْوَجْهِ.
فَفَعَلَتْ ذَلِكَ فَعَادَ وَجْهَهَا طَرِيًّا؛

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: برادرم عیسی، از شهری گذر کرد که در آن، مرد و زنی به یکدیگر فریاد می کشیدند. پرسید: «شما را چه شده است؟».

[مرد] گفت: ای پیامبر خدا! این، زن من است و او را مشکلی نیست. زنی درستکار است؛ اما دوست دارم از او جدا شوم.

گفت: «به هر حال، به من بگوی که او را چه می شود؟».

[مرد] گفت: بی آنکه کهن سال باشد، چهره اش بی طراوت است.

گفت: «ای زن! آیا دوست داری دیگر بار، چهره ات پُرطراوت شود؟».

[زن] گفت: آری.

به او گفت: «چون غذا می خوری، از سیر شدن حذر کن؛ زیرا اگر غذا بر سینه سنگینی کند و از اندازه افزون شود، طراوت چهره از میان می رود».

آن زن، چنان کرد و دیگر بار، چهره اش طراوت یافت.^{۱۵}

مصرف روغن و به رنگ را روشن می کند.

^{۱۵} طب الأئمة عليهم السلام ؛ ص ۲۶۸

فرق پوست انسان مسن و جوان:

پوست انسان پیر کشیده می شود، «فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْتَ صَاحِبُنَا فَقَالَ إِنِّي لَصَاحِبِكُمْ ثُمَّ أَخَذَ جِلْدَةَ عَضُدِهِ فَمَدَّهَا فَقَالَ أَنَا شَيْخٌ كَبِيرٌ وَصَاحِبِكُمْ شَابٌّ حَدَثٌ.

اصحاب از امام صادق (علیه السلام) سؤال کردند شما امام زمان هستید؟ امام پوستش را گرفت و کشید و فرمود: من پیرم ولی امام زمان شما جوان نشان می دهد.»^{۱۶}

هر قسمت از پوست بدن یک خصوصیتی دارد، در مورد پیشانی وارد شده امام صادق از طبیب هندی می پرسد چرا پیشانی خط خطی هست؟ «جُعِلَ فِيهِمَا التَّخْطِيطُ وَ الْأَسَارِيرُ لِيُحَبَسَ الْعَرَقُ الْوَارِدُ مِنَ الرَّأْسِ عَنِ الْعَيْنِ قَدْرَ مَا يُمِيطُهُ الْإِنْسَانُ عَنْ نَفْسِهِ؛

تا جلوی عرقی که از سر سرازیر می شود را بگیرد تا داخل چشم نریزد و (همین خطوط) حکم رودخانه خشک را دارد تا اینکه جلوی ورود آب به شهر را بگیرد.»^{۱۷}

غده های عرق که در درم پوست هست در بعضی جاها زیاد است مثل زیر بغل، پیشانی، به همین جهت وقتی شخص عرق می کند از پیشانی عرق جاری می شود. انسان با خجالت کشیدن پیشانیش عرق می کند.

روایت داریم: عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «يَقُولُ السَّفَرُ جُلٌّ يَذْهَبُ بِهِمُ الْحَزِينُ كَمَا تَذْهَبُ الْيَدُ بِعَرَقِ الْجَبِينِ؛

امام صادق علیه السلام: به، اندوه اندوهگین را از میان می برد، چنان که دست، عرق پیشانی را می برد.»^{۱۸}

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ

^{۱۶} الفصول المهمة في أصول الأئمة عليهم السلام (تكملة الوسائل) ؛ ص ۲۳۸

^{۱۷}

الفصول المهمة في أصول الأئمة عليهم السلام (تكملة الوسائل) ؛ ص ۲۳۸
^{۱۸} دانشنامه احادیث پزشکی ؛ ج ۲ ؛ ص ۳۴۷

